

Knihovna evropských národů

Ing. arch. Jan Benda, Ph.D.

Resumé:

Evropská knihovna je myšlenkou, která se snaží upozornit nejen na možnost řešení neuspokojivé situace Národní knihovny v pražském Klementinu, ale také na nezbytnost nalezení smysluplného místa a identity České republiky v rámci spojené Evropy. Jistě nejde pouze o informace, které instituce jako knihovna veřejnosti poskytuje, ale jde tu o vytvoření místa, které by svým významem překračovalo hranice českého teritoria. Vytvoření Evropské knihovny v Praze na Letné by znamenalo vážný krok k návratu České republiky do centra evropského dění. Položení základů k Evropské knihovně by bylo zároveň možné vidět jako vytvoření trvalého kulturního odkazu České republiky Evropě. Evropská knihovna by byla místem, kde by evropské národy mluvící různými jazyky mohli nalézt společnou řeč. Knihovna evropských národů by měla vedle Evropského parlamentu hrát klíčovou roli v dalším evropském integračním procesu. To, že po takové instituci momentálně nikdo nevolá ještě neznamená, že jí není zapotřebí.

Klíčová slova: Národní knihovna – provincialismus – identita českého teritoria – Evropská knihovna – společná řeč – evropský integrační proces.

Summary:

The European Library is an idea that not only tries to point out to possible solution of unsatisfactory situation of the National Library of the CR at the Klementinum, Prague, but it also emphasizes the necessity to find a meaningful place and identity of the Czech Republic within united Europe. Certainly, it does not concern only the information that an institution like a library provides to the public, it rather concerns creating a place, the importance of which would go beyond the territory of the Czech Republic. Building the European Library at Letná, Prague, would be an important step for the Czech Republic to get back to the centre of European events. Laying the foundations of the European Library could be simultaneously considered as the establishment of a long-standing cultural heritage of the Czech Republic to Europe. The European Library would be a place, where the European nations of different languages could find a common language to communicate. The Library of European Nations, together with the European Parliament, should play a key role in further European integration process. The fact that such institution has not been called for yet does not mean it is not needed.

Keywords: National library – provincialism – Czech territory identity – European library – common language – European integration process.

Bouřlivá debata okolo návrhu nové budovy Národní knihovny v Praze na Letné se téměř uklidnila. Myslím si, že veřejná diskuse jako taková byla podstatnější než samotná soutěž. Pokud se však vážně zamyslíme nad jejím obsahem, musíme konstatovat, že události kolem soutěže jsou zřejmě pravdivou reflexí povážlivého stavu současné české společnosti. Z rozporuplnosti názorů diskutovaných nad vítězným návrhem arch. Kaplického celkem jednoznačně vyplývá, že si výsledkem soutěže nejsme jisti. Nejsme si jisti, co by pro nás nová budova Národní knihovny mohla znamenat a zda se má opravdu stát symbolem naší doby. Anebo si snad nejsme jisti sami sebou? O čem to doopravdy svědčí?

Po roce 1948 se tehdejší Československo nejen vlastní vinou vyřadilo z evropského dění a jeho provinčnost postupně dosáhla daleko většího rozměru, než jsme byli nebo stále jsme sami sobě ochotni přiznat. Vstup do Evropské unie je jistě pro české teritorium krokem do Evropy, ale je to spíše záležitost formální než opravdová. Stát se plnohodnotnou součástí Evropy, být zřetelně vidět na evropském horizontu, mít určitou identitu, k tomu nestačí jen křeslo v Evropském parlamentu. Spisovatel Milan Kundera v textu „Die Weltliteratur“ říká, že „...provincialismus je neschopnost nebo odmítání vidět vlastní kulturu na pozadí širšího kontextu“.* Vraťme se však k problému Národní knihovny. Pokud se architektuře nové knihovny upírá právo na její vlastní soudobou existenci a očekává se od ní, že bude stát ve stínu minulosti, že bude domem, který nemá právo zasáhnout do panoramatu Prahy, aby neporušil dominantní postavení Chrámu svatého Víta, můžeme říct, že se jedná o architekturu provinční. Je architekturu společností, která stojí mimo jakékoli historické události a souvislosti a která sama sebe vyřazuje z centra pozornosti světového dění. Myslím si, že na co tedy narážíme, je problém české identity v rámci evropského společenství.

Národní knihovna by měla být jednou z nejdůležitějších institucí v zemi a tomu by měla odpovídat i její podoba – architektura samotné knihovny. Je celkem jisté, že jakákoli rekonstrukce 350 let starého Klementina pro účely Národní knihovny či jeho dostavba, bude vždy jen dočasným řešením. Se smrtí architekta Kaplického zaniklo i legitimní právo na realizaci jeho návrhu. Domnívám se, že neúspěch realizace Kaplického návrhu je možné vidět v neschopnosti jak politické, tak i profesní a laické veřejnosti přijmout něco nového, něco, co přesahuje hranice uzavřeného teritoria jak fyzicky, tak i myšlenkově. Stojíme tak opět na počátku tohoto problému a podle mého názoru bychom se neměli zabývat jen řešením nedostatku prostor existující Národní knihovny a akceptovat nemožnost barokního domu pojmout moderní knihovnickou technologii, ale měli bychom si uvědomit jedinečnou a zcela výjimečnou příležitost, která se tu nabízí. Mělo by se začít uvažovat o knihovně jako o instituci, která by mohla změnit postavení Prahy a České republiky ve vztahu k Evropě.

Z předchozí úvahy celkem jednoznačně vyplývá, že bychom měli uvažovat o knihovně ne jako o záležitosti čistě lokální, ale nahlédnout na tento problém z poněkud širší perspektivy. Pokud vím, Evropa zatím nemá svou vlastní Evropskou knihovnu, jakýsi ekvivalent Kongresové knihovny ve Washingtonu. Evropa nemá místo, na kterém by se shromažďovala, kategorizovala a evidovala současná a budoucí evropská literatura jakéhokoli druhu. Místo, které by se stalo centrem evropského vědění a vzdělanosti. Místo, které by nabízelo občanům Evropské unie informace jak z oblasti literární vědy, tak ekonomiky a průmyslu, politiky a práva, společenských a přírodních věd, filozofie, techniky, a také místo pro studium zákonů jednotlivých členských zemí Evropské unie, aby dokumenty jako Evropská ústava mohly zohledňovat historická, kulturní i politická specifika všech zemí. Soustředily by se zde jak tištěné, tak i digitální informace s celým zázemím pro studium, konaly by se zde přednášky, kongresy, výstavy a festivaly, probíhala by zde výuka jazyků, překladatelské semináře apod. Kromě digitálního propojení národních knihoven evropských zemí, kromě Evropské digitální knihovny, která již existuje, a kromě vytvoření národních sekcí tištěné literatury, by zde byla oddělení zabývající se studiem vzájemných vztahů kulturních trendů jednotlivých evropských teritorií s vytvářením předpokladů pro vznik a identitu kultury spojené Evropy. A tady se dotýkáme

něčeho velmi podstatného – tedy položení základů pro novou identitu Prahy a České republiky v rámci spojené Evropy stejně jako základů pro vytvoření evropské identity založené na kulturní diversitě jejich národů.

Smyslem Evropské knihovny je vznik místa, na kterém by se mohly setkávat evropské národy. Místa, kde by lidé mluvící různými jazyky mohli nalézt společnou řeč. Smyslem takovéto investice by bylo vybudování evropského kulturního a intelektuálního centra, které by mohlo být protipólem Evropskému parlamentu. Místo, ze kterého by mohla zaznívat hlas těch, kteří stojí mimo jakákoli politická seskupení i jiné zájmové skupiny a jejichž hlas se dosud ztrácí v rétorice politických sloganů a frází. Evropská knihovna by se měla stát svobodným fórem svobodných lidí.

Letná by měla být místem svobody, jak požaduje Václav Havel! Bylo by jen logické, aby se díky Evropské knihovně Praha a české teritorium opět stalo nejen územím demokracie a svobodné výměny informací, jak tomu v historii českých zemí několikrát bylo, ale i prostorem ve středu Evropy integrujícím jazykovou i národnostní bohatost evropského společenství. K naplnění vize o Evropské knihovně se Letná přímo nabízí, protože leží nejen v centru Prahy, ale i v geografickém centru Evropy. Je to prostor dostatečně velký na to, aby byl schopen pojmut nejen obrovské množství knih, ale také studoven, přednáškových, výstavních a divadelních sálů, restaurací a kaváren. Jistě by sem patřil i tolik potřebný nový koncertní sál hodný interpretace odkazu českých muzikantů, které tato země světu dala. Vedle toho by v těsné návaznosti na knihovnu mohly vzniknout prostory pro organizace a instituce, které by využívaly informačního potenciálu Evropské knihovny a všech jejích aktivit a které by ekonomicky stimulovaly finanční existenci samotné knihovny. Je téměř jisté, že by existence Evropské knihovny měla vliv i na celou řadu dalších českých kulturních, vzdělávacích a společenských organizací a na posílení jejich prestiže, včetně Univerzity Karlovy. Strategie, jak formulovat a realizovat tuto myšlenku, je věcí dalšího vývoje. V jedné verzi je jistě možné uvažovat, že existující fondy Národní knihovny by se staly základem fondu o mnoho větší a bohatší knihovny, stejně tak jako budova nové Národní knihovny by se stala základem a první fází Knihovny evropské.

Architektura nové knihovny se může v této době jevit jako osamělá intervence do historického kontextu v panoramatu Prahy. Pokud by se však stala součástí většího komplexu, celá Letenská pláň by konečně dostala nejen svou opravdovou funkci, ale také adekvátní tvář a charakter. Mnohým se tato úvaha může zdát příliš odvážná a nereálná. To, že po takové instituci momentálně nikdo nevolá, ještě neznamená, že jí není zapotřebí. „Maximální diversita na minimálním prostoru je jednou z velkých hodnot Evropy“, říká Milan Kundera. Zachování těchto hodnot, zachování bohatství národních literatur a jazyků etnických enkláv je jednou z důležitých podmínek samotné existence evropského společenství. Domníváme se, že je morální a profesionální povinností českých politiků formulovat společenskou vizi vztahu českého a moravského teritoria k Evropě. Že je jejich povinností definovat stopu, kterou po sobě současná společnost zanechá příštím generacím. Avšak aby ona stopa byla opravdová, aby měla svou skutečnou platnost, každý z nás ji musí učinit sám. Je tedy třeba spojit síly všech lidí této země, kteří v sobě cítí morální zodpovědnost za literární a kulturní dědictví, protože v současném globálním světě už nejde jen o české teritorium, ale i o dědictví celé spojené Evropy. Evropská knihovna by mohla být jedním ze základních stavebních kamenů této vize. Pokud by totiž taková instituce opravdu vznikla, Praha by se opět dostala do centra Evropy, a to nejen geograficky, ale i fakticky. Znamenalo by to vážný krok k návratu České republiky do centra evropského dění. Praha by se stala lákavým místem nejen pro turisty, ale také pro světovou intelektuální špičku. Položení základů k Evropské knihovně je zároveň možné vidět jako vytvoření trvalého kulturního odkazu České republiky Evropě.

Podle Alberta Einsteina je představivost důležitější než informace. ** Můžeme se sice domnívat, že informace definuje všechny naše poznatky o světě, ale je to právě představivost, která poukazuje k tomu, co všechno ještě můžeme vytvořit. Smyslem úvahy o nové Národní knihovně je pocit zodpovědnosti za uchování českého literárního dědictví,

smyslem úvahy o Evropské knihovně je představa o nalezení společné a smysluplné řeči evropských národů, kde by právě Evropská knihovna vedle Evropského parlamentu měla hrát klíčovou roli. Nová identita evropského prostoru je to, oč tu běží.

Šanghaj 20. září 2009

*) KUNDERA, Milan. *The Curtain : an essay in seven parts*. New York : HarperCollins Publishers, 2006. viii, 168 s. ISBN 978-0-06-084186-7.

***) Albert Einstein Quotes. In *BrainyQuote* [online]. BrainyMedia, c2009 [cit. 2009-09-20]. Dostupný z WWW: <http://www.brainyquote.com/quotes/authors/a/albert_einstein.html>.